

ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสัพพัญญูตาในพุทธปรัชญาเถรวาท*

A Study of the Concept of Omniscience in Theravāda Buddhist Philosophy

พระครูจาวรรณสุตกิต จารุวณฺโณ (วรสาร) และพระมหาสมปติ คุณะสโก (ทวีคุณ)
Phrakhru Jaruwunsutkit Jaruwunno (Worasam) and Phramaha Sombat Gunesako (Taweekoon)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน, ประเทศไทย
Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: panyamakmay957@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสัพพัญญูตาในปรัชญาอินเดีย 2) ศึกษาแนวคิดเรื่องสัพพัญญูตาในพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) วิเคราะห์แนวคิดเรื่องสัพพัญญูตาในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารสำคัญ ได้แก่ พระไตรปิฎก คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาและพุทธปรัชญา จำนวน 20 รูป/คน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสังเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

- แนวคิดเรื่องสัพพัญญูตาในปรัชญาอินเดียมีพัฒนาการจากความเชื่อเกี่ยวกับความรอบรู้ของเทพเจ้าในคัมภีร์พระเวท ซึ่งถือว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการเปิดเผยความจริงทางศาสนา ต่อมาศาสนาเชนและพุทธศาสนาได้เสนอแนวคิดที่แตกต่างออกไป โดยเห็นว่าความรู้สูงสุดมิได้เป็นคุณสมบัติของเทพเจ้า หากแต่สามารถเกิดขึ้นได้กับมนุษย์ผู้บรรลุภาวะแห่งปัญญาอันสมบูรณ์
- แนวคิดเรื่องสัพพัญญูตาในพุทธปรัชญาเถรวาทอธิบายว่า มนุษย์สามารถบรรลุสัพพัญญูตาได้ผ่านกระบวนการพัฒนาปัญญาจนถึงภาวะแห่งความหลุดพ้น โดยสัพพัญญูตาในทางพุทธปรัชญามิได้หมายถึงการรู้ทุกสิ่งทุกอย่างในเชิงประจักษ์เท่านั้น แต่เป็นภาวะแห่งปัญญาที่เข้าถึงความจริงตามธรรมชาติของสรรพสิ่ง อันเกิดจากการดับอวิชชาและการบรรลุธรรมอย่างสมบูรณ์

*ได้รับบทความ: 20 มีนาคม 2568; แก้ไขบทความ: 12 มีนาคม 2569; ตอรับตีพิมพ์: 24 มีนาคม 2569
Received: March 20, 2025; Revised: March 12, 2026; Accepted: March 24, 2026

3. การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องสัพพัญญูตาในพุทธปรัชญาเถรวาทแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงได้รับการยอมรับในฐานะเป็นองค์สัพพัญญูผู้รู้แจ้งความจริงสูงสุด และทรงมีบทบาทสำคัญในการประกาศพระธรรมคำสอนเพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ แนวคิดเรื่องสัพพัญญูตาจึงมีความสำคัญต่อการอธิบายสถานะของพระพุทธเจ้าในฐานะศาสดาผู้รู้แจ้ง และเป็นหลักการสำคัญในการอธิบายกระบวนการเข้าถึงความจริงตามแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาท

คำสำคัญ: สัพพัญญูตา; พุทธปรัชญาเถรวาท; พระพุทธเจ้า; ความรู้แจ้ง

Abstract

This research aimed to: 1) study the concept of omniscience in Indian philosophy; 2) examine the concept of omniscience in Theravāda Buddhist philosophy; and 3) analyze the concept of omniscience in Theravāda Buddhist philosophy. This study employed a qualitative research approach. Data were collected from significant documentary sources, including the Tipiṭaka, Buddhist scriptures, academic books, and related research studies. In addition, in-depth interviews were conducted with 20 key informants who are experts in Buddhism and Buddhist philosophy. The collected data were analyzed using content analysis and descriptive synthesis.

The findings revealed that:

1. The concept of omniscience in Indian philosophy developed from the belief in the omniscience of divine beings as described in the Vedic scriptures, which regard divine beings as possessing the highest authority to reveal religious truth. Later, Jainism and Buddhism proposed different perspectives by asserting that ultimate knowledge is not an exclusive attribute of divine beings but can also be attained by human beings who achieve perfect wisdom.

2. In Theravāda Buddhist philosophy, the concept of omniscience explains that human beings can attain omniscience through the cultivation of wisdom leading to liberation. Omniscience in Buddhist philosophy does not merely refer to knowing everything empirically, but rather to a state of wisdom that realizes the true nature of all phenomena, which arises from the elimination of ignorance and the complete attainment of enlightenment.

3. The analysis of the concept of omniscience in Theravāda Buddhist philosophy shows that the Buddha is recognized as the Omniscient One who realized the ultimate truth and played a crucial role in proclaiming the Dhamma for the benefit of all beings. Therefore, the concept of omniscience is significant in explaining the status of the Buddha as the Enlightened Teacher and serves as an important principle in understanding the process of realizing ultimate truth within the framework of Theravāda Buddhist philosophy.

Keywords: Omniscience; Theravāda Buddhist Philosophy; Buddha; Enlightenment

1. บทนำ

แนวคิดเรื่อง สัพพัญญูตา เป็นประเด็นสำคัญที่ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ความคิดของปรัชญาอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการถกเถียงระหว่างสำนักปรัชญาต่างๆ ทั้งฝ่ายอัสติกะ และนาสติกะ ซึ่งต่างพยายามอธิบายแหล่งที่มาของความรู้สูงสุดและผู้มีอำนาจในการเปิดเผยความจริงทางศาสนา ในบรรดาสำนักรัษฎาอินเดียฝ่ายอัสติกะ เช่น นยายะ-ไวเศษิกะ สางขยะ-โยคะ ปุรวะมีมามสา และอุตตระมีมามสา มักยอมรับแหล่งที่มาของความรู้สูงสุดจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือคัมภีร์พระเวท ในฐานะเป็นสิ่งที่ มีลักษณะสัพพัญญูและสามารถเปิดเผยธรรมะหรือความจริงสูงสุดได้ ในทางตรงกันข้าม สำนักนาสติกะ โดยเฉพาะศาสนาเชนและพุทธศาสนา ได้เสนอแนวคิดที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ ความรู้สูงสุดมิได้เป็น คุณสมบัติของเทพเจ้าหรือคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น แต่สามารถเกิดขึ้นได้กับมนุษย์ผู้บำเพ็ญเพียรจนบรรลุ ภาวะแห่งความรู้แจ้ง แนวคิดดังกล่าวทำให้ประเด็นเรื่อง สัพพัญญูตาของมนุษย์ กลายเป็นหัวข้อสำคัญในการอภิปรายทางปรัชญาและศาสนาในชมพูทวีป โดยเฉพาะตั้งแต่ศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสต์ศักราช เป็นต้นมา

ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 2 แนวคิดเรื่องสัพพัญญูตาได้กลายเป็นประเด็นถกเถียงทางปรัชญาอย่าง กว้างขวาง เนื่องจากสำนักปรัชญาต่างๆ ต่างพยายามอธิบายธรรมชาติที่แท้จริงของธรรมะและแหล่งที่มาของความรู้ที่ถูกต้อง โดยต่างเห็นพ้องกันว่า ความจริงสูงสุดควรถูกเปิดเผยโดยบุคคลผู้มีความรู้สมบูรณ์ หรือศาสดาผู้เป็นสัพพัญญู ดังนั้น การอภิปรายเกี่ยวกับธรรมะและความจริงสูงสุดจึงนำไปสู่การอภิปรายเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของสัพพัญญูตาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สำนักมีมามสาได้ปฏิเสธความเป็นไปได้ของ สัพพัญญูตาในมนุษย์ และยืนยันว่าความรู้เกี่ยวกับธรรมะสามารถเข้าถึงได้ผ่านพระเวทเท่านั้น (Kataoka, Kei, 2002, pp. 1022-1026; Pathak, 1931, pp. 123-131) อย่างไรก็ตาม สำนักเชนและพุทธศาสนา ได้โต้แย้งแนวคิดดังกล่าว โดยเสนอว่ามนุษย์สามารถบรรลุสัพพัญญูตาได้ผ่านกระบวนการพัฒนาปัญญา และการหลุดพ้นจากอวิชชา ด้วยเหตุนี้ แนวคิดเรื่องสัพพัญญูตาของมนุษย์จึงได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบในพุทธปรัชญา

ในช่วงพัฒนาการต่อมาของพุทธปรัชญา โดยเฉพาะในสำนักวิชญาณวาทะ นักปรัชญาได้พยายามอธิบายความเป็นไปได้ของสัพพัญญุตญาณของพระพุทธเจ้าโดยอาศัยกรอบการวิเคราะห์ทางตรรกะและทฤษฎีความรู้ ตามแนวคิดของทินนาคะและธรรมกীরติ ซึ่งมุ่งตรวจสอบเงื่อนไขของความรู้ที่ถูกต้องและกระบวนการรับรู้ (Stcherbatsky, 1962, p. 40; Sara L. McClintock, 2010, p.102)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานที่ศึกษาส่วนใหญ่ยังอธิบายสัพพัญญุตญาณในเชิงหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ขณะที่การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกับแนวคิดสัพพัญญุตญาณในปรัชญาอินเดียสำนักอื่นยังมีไม่มากนัก ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องสัพพัญญุตญาณในบริบทของปรัชญาอินเดียและพุทธปรัชญาเถรวาท พร้อมทั้งพิจารณาความเป็นไปได้ของสัพพัญญุตญาณของมนุษย์และสัพพัญญุตญาณของพระพุทธเจ้า เพื่อให้เกิดความเข้าใจเชิงปรัชญาเกี่ยวกับสถานะของความรู้สูงสุดในพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสัพพัญญุตญาณในปรัชญาอินเดีย
2. เพื่อศึกษาแนวคิดสัพพัญญุตญาณในพุทธปรัชญาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดสัพพัญญุตญาณในพุทธปรัชญาเถรวาท

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางพุทธปรัชญาที่ปรากฏในคัมภีร์และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงปรัชญา โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ข้อมูลในการวิจัย แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Data) ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารสำคัญ ได้แก่ พระไตรปิฎกและอรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องสัพพัญญุตญาณ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและพุทธปรัชญา หนังสือ ตำรา และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องงานวิจัยที่ศึกษาแนวคิดเรื่องสัพพัญญุตญาณในบริบทของปรัชญาอินเดียและพุทธปรัชญาเถรวาทโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องสัพพัญญุตญาณในมิติทางปรัชญา และใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการอธิบายแนวคิดทางพุทธปรัชญา และ 2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview Data) เพื่อให้การวิเคราะห์มีความสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา พุทธปรัชญา และปรัชญาอินเดีย จำนวน 20 รูป/คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านพุทธปรัชญา หรือมีผลงานทางวิชาการที่

เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องสัพพัญญุตญาณ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลเอกสาร (Document Analysis Form) สำหรับใช้ในการรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์และเอกสารทางวิชาการ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Form) ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) วิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องสัพพัญญุตญาณที่ปรากฏในเอกสาร 3) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อขยายความและตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลเชิงแนวคิด และ 4) รวบรวมข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงปรัชญา

4. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการสังเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การอธิบายแนวคิดเรื่องสัพพัญญุตญาณในพุทธปรัชญาเถรวาทอย่างเป็นระบบ

5. การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ผู้วิจัยจึงต้องคำนึงถึงจรรยาบรรณของนักวิจัยอย่างเคร่งครัดเพื่อเป็นการเก็บรักษาความลับ ความปลอดภัย คำถามที่ใช้ต้องไม่คุกคามอารมณ์ ความรู้สึก และเคารพสิทธิของผู้ให้ข้อมูลการวิจัยต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสัพพัญญุตญาณในพุทธปรัชญาเถรวาท สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสัพพัญญุตญาณในปรัชญาอินเดีย พบว่า บุคคลสัพพัญญูย่อมต้องรู้ทุกสิ่งที่มีสัมผัสได้หรือเห็นการรับสัมผัส ด้วยเหตุนี้เขาจึงมีสิทธิอำนาจสูงสุดในการเผยแพร่ธรรม จึงไม่ต้องสงสัยเลยเกี่ยวกับคำสอนธรรมะของเขา ธรรมะที่อาจารย์ผู้รอบรู้สอนย่อมสมบูรณ์ที่สุดในการนำไปสู่ความดีสูงสุด นั่นคือ ความหลุดพ้น ผู้เชื่อในสัพพัญญุตญาณของสังคี่ลธิธิสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้ที่เชื่อมั่นในสัพพัญญุตญาณของเหล่าทวยเทพ เช่น จาริตสายพระเวทและสายปูลาณะ 2) บรรดาผู้ที่ยึดมั่นในสัพพัญญุตญาณของพระเจ้า อย่างเช่น สำนักไวเศชิกะ นยายะ โยคะ เสตวรสาขะและเวทานตะ และ 3) ผู้ที่เชื่อมั่นในสัพพัญญุตญาณของพระเวท อย่างสำนักมีมามสา ลักษณะเฉพาะที่มีร่วมกันของทั้งสามกลุ่มคือ มีธรรมชาติที่นินทรันดรของวัตตุสัพพัญญู และผู้เชื่อในสัพพัญญูของมนุษย์สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้ที่ถือว่าสัพพัญญุตญาณนั้นสามารถรับเอามาภายหลังในชีวิตของคนๆ หนึ่ง และสัพพัญญูยังคงดำรงอยู่ในภาวะของการหลุดพ้น เช่น ศาสนาเชน 2) ผู้ที่ยึดถือว่าสัพพัญญุตญาณสามารถบรรลุได้ในชาตินี้ ภพนี้ เช่น พระพุทธศาสนา อัทไวตะ เวทานตะ ไวเศชิกะ นยายะ สาขะและโยคะ แต่ในสถานะแห่งความหลุดพ้น

ชีวะก็สูญเสียสัพพัญญุตตา ในอีกด้านหนึ่ง พระพุทธศาสนา อัทโฆตะ เวทานตะ สางขยะและโยคะจะถือว่า ในสถานะแห่งความหลุดพ้น ชีวะถูกหลอมรวมเป็นจิตสำนึกบริสุทธิ์ที่ซึ่งไม่มีทวิภาวะของผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ ด้วยเหตุนี้ สถานะความหลุดพ้นจึงไม่มีสัพพัญญุตตาในแง่ของการรู้สิ่งที่ถูกรู้ของจักรวาล เพราะในสถานะนี้ทวิภาวะของประธานและสิ่งที่ถูกรู้ไม่มีอยู่จริง ในทางกลับกัน ไวเศษิกะและนยาเยจะยึดมั่นว่า ชีวะจะตระหนักถึงธรรมชาติจิตได้สำนึกดั้งเดิมของอาตมันและชีวะจะสูญเสียสัพพัญญุตตาในสถานะของความหลุดพ้น ในกรณีนี้ก็จะไม่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ถูกรู้ในจักรวาลอีกด้วย และ 3) ผู้ที่ยึดถือ อย่างสำนักวิศิษฐา อัทโฆตะ ว่าชีวะไม่อาจบรรลุสัพพัญญุตตาในชีวิตนี้ แต่ในสถานะแห่งความหลุดพ้น สัพพัญญุตตาของพระเจ้า สะท้อนให้เห็นในชีวะ แปลกแต่จริง สำนักนี้เชื่อว่าการทำให้เป็นปัจเจกของชีวะไม่สูญหายไปไหน แต่ชีวะพึงพอใจที่ได้รวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้าและแบ่งปันสัพพัญญุตตาและคุณสมบัติอื่นๆ อีกไม่มากนักน้อย

2. ศึกษาแนวคิดสัพพัญญุตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท พุทธศาสนายุคต้นกล่าวถึงความหมายของ สัพพัญญุตตา ไวโนคัมภีร์มัชฌิมนิกาย ว่าหมายถึง ความสามารถในการมีความรู้ที่สมบูรณ์และไม่มีสิ้นสุดอย่างต่อเนื่องและไม่ขาดช่วงเกี่ยวกับเหตุการณ์ใดๆ การนำเสนอในสันทกะสูตรทำให้เห็นชัดเจนว่า สัพพัญญุตตาในอินเดียบุราณยังประกอบด้วยการมองเห็นเหตุการณ์ไกลที่สามารถรู้เห็นเหตุการณ์ในอนาคต สิ่งเดียวกันนี้ก็ได้รับการยืนยันในปฏิสัมภิตามรรค ตามที่ สัพพัญญู หมายถึง รู้ทุกสิ่งอย่างทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ตามการให้คำอธิบายที่ปรากฏในวิสุทธิมรรค ความรู้ที่รู้แจ้งของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับเหตุการณ์ ในอดีต และอนาคตเกิดขึ้นโดยอาศัยการรับสัมผัสทางตรง อย่างไรก็ตาม การจะรู้ทั้งหมดเกี่ยวกับอนาคต จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่ออนาคตถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า แม้ว่าเหตุการณ์บางอย่างสามารถบอกล่วงหน้าได้ด้วย ความมั่นใจและอีกสองสามเหตุการณ์อื่นก็มีความน่าจะเป็นในระดับสูง อนาคตส่วนใหญ่ก็ยังกำหนดไม่ได้แน่ชัดในปัจจุบัน และจะเกิดขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกับชุดของเหตุและปัจจัย ฉะนั้น ให้ถือว่าอนาคตสามารถคาดการณ์ได้ครบถ้วน เป็นความคิดที่เข้ากันได้ด้วยโลกทัศน์ที่ถูกกำหนดแล้วเท่านั้น แต่จะไม่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดเชิงพุทธยุคต้นที่ว่าด้วยความเป็นเหตุเป็นผล สำหรับ เหตุการณ์ในอนาคตที่รับรู้ได้ทางตรงในปัจจุบัน ไม่ว่าจะด้วยวิธีการหรืออำนาจเหนือปกติใดๆ ก็ตาม หมายความว่า เหตุการณ์ในอนาคตเหล่านี้ก็ต้องถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าแล้วในความเป็นทั้งหมดของมันในทันที ฉะนั้นจึงถูกจัดออกทั้งหมดจากอิทธิพลของเหตุและปัจจัยทั้งหลายที่ปรากฏให้เห็นในเวลาใดก็ได้ ระหว่างช่วงเวลาปัจจุบันของการรับสัมผัสทางตรงและช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์

ความเกี่ยวข้องในเรื่องสัพพัญญุตตาโดยทั่วไป วาทกรรมบันทึกพระพุทธองค์ทรงแสดงพุทธดำรัสที่ ชัดแจ้งสองประการ หนึ่งในพุทธดำรัสเหล่านี้ปรากฏในต้นฉบับภาษาบาลีและภาษาจีนของกัณณกัถลละสูตร ตามที่พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นว่า เป็นไปไม่ได้ที่จะมีความรู้ที่รู้แจ้งในทันที สะกิท อันเป็นข้อเสนอซึ่ง ตามเชิงอรรถคำอธิบายท้ายเล่ม หมายถึง รู้ทุกอย่างพร้อมๆ กันด้วยการส่งกระแสจิตนี้ถึงเพียงครั้งเดียว อีกประการหนึ่งก็คือ สัพพัญญุตตา หมายถึงการหยั่งรู้ของพระพุทธเจ้าในวิปัสสนาญาณเท่านั้นในทุกสิ่ง

ที่เห็น ได้ยิน และได้ประสบ ไม่ได้หมายถึงการรู้ตามข้อเท็จจริง แต่เป็นการเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงธรรมชาติของสรรพสิ่งมากกว่า ส่วนมนุษย์ปุถุชนคนธรรมดา ก็สามารถบรรลุสัพพัญญุตญาณได้ เนื่องจากพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนลูกศิษย์ให้ค้นหาความมั่นคงภายใน ด้วยการเป็นที่หลบภัยให้กับตนเอง ด้วยการพึ่งพาตนเองผ่านการค้นหาที่หลบภัยในตัวเองได้ ความต้องการใดที่ต้องอาศัยองค์สัพพัญญูและที่หลบภัยภายนอกอันมีอานุภาพยิ่งใหญ่สามารถก้าวข้ามผ่านได้

3. วิเคราะห์แนวคิดสัพพัญญุตญาณในพุทธปรัชญาเถรวาท จะพิจารณาในเชิงความเป็นไปได้แห่งสัพพัญญุตญาณของพระพุทธเจ้าและของมนุษย์ คือ พระพุทธเจ้าเป็นสัพพัญญูในฐานะที่เข้าใจความหมายของสรรพสิ่ง ด้วยการรับรู้ทางตาและอวัยวะรับรู้ความรู้สึกอื่นๆ เนื่องจากการรับรู้ทางจิตของพระสัพพัญญูนั้นสมบูรณ์แบบ และเนื่องจากทุกร่องรอยของการไร้สมรรถภาพได้ถูกขจัดออกไปแล้ว องค์สัพพัญญูจึงไม่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดของการรับรู้ทางอายตนะอีกต่อไป เขามีความเชี่ยวชาญอย่างสมบูรณ์ในการควบคุมการรับรู้ทางประสาทสัมผัส ในความเข้าใจอันนี้ อาจกล่าวได้ว่าองค์สัพพัญญูรับรู้วัตถุภายนอกอย่างสมบูรณ์แบบผ่านประสาทสัมผัสเช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงบังชี้สิ่งที่เป็นอดีตและอนาคตได้อีกด้วย เพราะสิ่งที่เป็นอดีตและอนาคตมีความเกี่ยวเนื่องกันเป็นเหตุและผลตามกระแสแห่งชั่วขณะของสิ่งทั้งหลาย อีกทั้งในสถานะแห่งความหลุดพ้น บรรลุนิพพานสัมมาสัมโพธิญาณ พระพุทธองค์ทรงเปล่งอุทาน หรือตรัสสิ่งที่ทรงค้นพบอย่างนี้ถ้อยถ้อยว่าปราศจากเนื้อหาเชิงมนโถกมนิตใดๆ คำสอนทั้งหลายของพระองค์ดำเนินไปภายใต้พลังของแรงผลักดันเริ่มต้นที่มีมาแต่ดั้งเดิม ถูกบอกเล่าให้ทราบโดยความมีศรัทธาเลื่อมใส ที่มีอยู่ก่อนหน้าแล้วของพระองค์ อันเป็นข้อพิสูจน์สัพพัญญุตญาณของพระองค์

ความเป็นไปได้แห่งสัพพัญญุตญาณของมนุษย์ ชาวพุทธและเซนทั้งสองเห็นพ้องกันในการยึดมั่นในหลักการว่าสัพพัญญุตญาณไม่ใช่แค่ความเป็นไปได้เท่านั้น แต่ทุกปัจเจกชนมีศักยภาพที่จะกลายเป็นผู้รู้รอบรู้ทั่วทั้งสมบูรณ์แบบได้ด้วยการฝึกที่เข้มข้นของโยคะ หรือการบำเพ็ญเพียรทางจิตอย่างแรงกล้า ในฐานะหนทางสู่สถานะของความรู้ที่สมบูรณ์อย่างเช่นสัพพัญญุตญาณ สัพพัญญุตญาณของบุคคลสามารถถูกพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการที่ถูกต้องใดๆ ของกระบวนการรับรู้ โดยใช้การโต้แย้งเชิงวิภาษวิธีต่อข้อคัดค้านของชาวมีมามสา โดยการอนุมานประมาณและศัพทประมาณ อย่างไรก็ตามต้องมีคนกลางคอยชี้แนะด้วย พระประติเยกพุทธะมีครูพร่ำสอนอยู่ด้วยในครั้งอดีตชาติ ชาวพุทธถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นที่ปรึกษา (กัลยาณมิตร) ของมนุษย์ นี่เรียกว่าการกระทำของพระพุทธเจ้า (พุทธกรรม) ซึ่งไม่ได้นำพระพุทธเจ้าเข้าสู่พันธนาการที่ทำให้เกิดผลแต่อย่างใด นี่ก็คือเหตุผลว่าทำไมพระพุทธเจ้าจึงถูกเรียกว่า มหาปุถุชน (โลกิคร) และหน้าที่ของพระองค์คือสั่งสอนธรรมะ พระพุทธเจ้าทรงเล่นบทบาทบาทเป็นพระเจ้าผู้เปิดเผยธรรมะในฐานะเป็นหนทางสู่อิสรภาพ

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องสัพพัญญุตานในพุทธปรัชญาเถรวาท สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องสัพพัญญุตานในบริบทของปรัชญาอินเดียมีรากฐานสำคัญมาจากคัมภีร์พระเวท ซึ่งยอมรับแนวคิดเกี่ยวกับสัพพัญญูตาของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยถือว่าเทพเจ้ามีสถานะเป็นองค์สัพพัญญูผู้ทรงรอบรู้ทุกสิ่ง แนวคิดดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในระดับของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น หากยังยอมรับความเป็นไปได้ที่มนุษย์จะสามารถเข้าถึงภาวะแห่งความรู้แจ้งได้ ทั้งนี้เนื่องจากมีความเชื่อว่าเทพเจ้าสามารถลดบันดาลหรือประทานความรู้ให้แก่มนุษย์จนบรรลุความเป็นผู้รู้แจ้งหรือผู้รอบรู้ได้ ในช่วงประมาณศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสต์ศักราช แนวคิดเรื่องสัพพัญญูตาเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจนักปรัชญาชาวอินเดียอย่างกว้างขวาง ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากแนวคิดของสำนักมีมามสาที่อภิปรายเกี่ยวกับธรรมะ โดยเห็นว่าธรรมะควรถูกถ่ายทอดหรือสั่งสอนโดยบุคคลผู้มีความรู้ความเข้าใจในธรรมะอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ บุคคลผู้เป็นสัพพัญญูย่อมต้องมีความรู้ครอบคลุมทั้งสิ่งที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสและสิ่งที่อยู่เหนือการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส ด้วยเหตุนี้ บุคคลดังกล่าวจึงมีสถานะเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการเผยแสดงธรรมะ และคำสอนของบุคคลผู้รอบรู้ย่อมได้รับการยอมรับว่าเป็นคำสอนที่ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด อันนำไปสู่ความดีสูงสุดของชีวิต นั่นคือ ความหลุดพ้น

ในบริบทของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้ามิได้ทรงให้ความสำคัญกับปัญหาทางอภิปรัชญาที่ไม่เกี่ยวข้องกับระดับทุกข์ แต่ทรงมุ่งเน้นการสอนเฉพาะหลักธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาปัญญาและการหลุดพ้นจากทุกข์ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการวิจัยของพันธุทิพย์ ทิพย์ประพันธ์ (2550) ที่ได้ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์คุณสมบัติภาพของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับอภัยกตปัญหา พบว่า ทศนะทางปรัชญาที่อธิบายคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าต่ออภัยกตปัญหาสามารถแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่มสำคัญ ได้แก่ กลุ่มที่ยอมรับความเป็นสัพพัญญูของพระพุทธเจ้า โดยเห็นว่าพระองค์ทรงรู้ทุกสิ่ง เพียงแต่ไม่ทรงนำมาตรัสทั้งหมด แนวคิดดังกล่าวมีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดทางปรัชญาหลายกระแส เช่น ปฏิกฐานนิยม ปฏิบัตินิยม ประจักษ์นิยม และมนุษยนิยม ขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเรื่องสัพพัญญูตาของพระพุทธเจ้า โดยมีกลุ่มวิมตินิยมที่วิเคราะห์ว่าการที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงตอบอภัยกตปัญหาอาจเกิดจากความลึกลับหรือความสงสัย และกลุ่มอไถยนิยมที่เห็นว่าพระพุทธเจ้าไม่ทรงรู้คำตอบของปัญหาทางอภิปรัชญาเหล่านั้น เมื่อพิจารณาแนวคิดของศาสนาเชนและพระพุทธศาสนา พบว่าทั้งสองต่างมีจุดยืนร่วมกันในการปฏิเสธแนวคิดเกี่ยวกับพระเจ้าในฐานะผู้สร้าง ผู้รักษา และผู้ทำลายจักรวาลตามความเชื่อของคัมภีร์พระเวท ศาสนาเชนและพระพุทธศาสนาจึงไม่ยอมรับแนวคิดเรื่องสัพพัญญูตาของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะดังกล่าว ดังนั้น คัมภีร์พระเวทยังคงให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องสัพพัญญูตา โดยถือว่าสัพพัญญูตาเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในขณะที่สำหรับมนุษย์นั้น สัพพัญญูตาถือเป็นคุณสมบัติที่สามารถบรรลุได้ในภายหลังจากการพัฒนาตนเอง

2. แนวคิดสัพพัญญุตานในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า การทำความเข้าใจแนวคิดเรื่อง สัพพัญญุตานในพุทธปรัชญาเถรวาท สามารถอธิบายได้ชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับแนวคิดสัพพัญญุตานของศาสนาเซน ทั้งนี้ แนวคิดของเซนสามารถทำหน้าที่เสมือนเป็นกรอบสะท้อนให้เห็นลักษณะเฉพาะของแนวคิดสัพพัญญุตานในพุทธปรัชญาเถรวาทได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ทั้งศาสนาเซนและพระพุทธศาสนาต่างยอมรับว่าการเปิดเผยธรรมะมิได้เกิดจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือโลก หากแต่เกิดจากมนุษย์ผู้บรรลุคุณสมบัติอันสูงสุดแห่งสัพพัญญุตาน ทั้งสองศาสนาจึงยอมรับการมีอยู่ของบุคคลผู้เป็นสัพพัญญูในฐานะผู้รู้แจ้งสัจธรรม และเป็นผู้เผยแสดงธรรมะเพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ ในทัศนะของทั้งชาวพุทธและชาวเซน บุคคลผู้บรรลุสัพพัญญุตานถือเป็นภาวะการเป็นที่สูงที่สุด แม้ว่าบุคคลดังกล่าวจะมีใช้ผู้สร้างจักรวาลก็ตาม แต่ด้วยความเป็นผู้รู้แจ้งความจริงอย่างสมบูรณ์ จึงได้รับการเคารพยกย่องในฐานะครูผู้แท้จริงผู้ประกาศสัจธรรม แนวคิดดังกล่าวสะท้อนความเชื่อร่วมกันของทั้งสองศาสนาที่เห็นว่าความรู้เกี่ยวกับสัจธรรมสูงสุดต้องมาจากบุคคลผู้รู้แจ้ง มิใช่อาศัยอำนาจของคัมภีร์เพียงอย่างเดียว ทั้งพุทธศาสนาและศาสนาเซนจึงปฏิเสธทัศนะของสำนักมามสาคูที่ถือว่าพระเวทมีอำนาจสูงสุดโดยตัวของมันเอง เนื่องจากคัมภีร์ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจเช่นเดียวกับมนุษย์ผู้รู้แจ้งได้ กล่าวคือ หากคัมภีร์จะมีสถานะเป็นแหล่งอำนาจทางธรรมะจำเป็นต้องได้รับการรับรองผ่านบุคคลผู้เป็นสัพพัญญู พระพุทธศาสนาได้เสนอแนวคิดที่ก้าวไกลยิ่งกว่านั้น โดยยืนยันว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นองค์สัพพัญญูผู้รู้แจ้งความจริงอย่างสมบูรณ์ และพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจึงควรได้รับการยอมรับว่าเป็นสิทธิอำนาจสูงสุดในเรื่องธรรมะ ในขณะที่ศาสนาเซนยอมรับคำสอนของพระมหาวิระในฐานะผู้รู้แจ้งเช่นเดียวกัน

แนวคิดเรื่องสัพพัญญุตานในพุทธปรัชญาเถรวาทมีลักษณะลึกซึ้งกว่าของศาสนาเซน เนื่องจากพุทธปรัชญาเน้นการละอึดตาและการเข้าถึงภาวะแห่งความว่างหรือสุญญตา ซึ่งถือเป็นภาวะแห่งการรู้แจ้งที่แท้จริง แนวคิดเรื่องสุญญตามีพัฒนาการต่อเนื่องในประวัติศาสตร์พุทธปรัชญา และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักคำสอนเรื่องอนัตตาและปัจจุสมุปบาท ซึ่งอธิบายถึงธรรมชาติของสรรพสิ่งว่าไม่มีตัวตนที่เที่ยงแท้ถาวร สอดคล้องกับการวิจัยของพระปรีียงค์ เมธิโน (อาภรณ์สุวรรณ) (2556) ที่ได้ศึกษาพัฒนาการของแนวคิดเรื่องสุญญตานในพระพุทธศาสนา พบว่า แนวคิดเรื่องสุญญตาทปรากฏมาตั้งแต่พุทธศาสนายุคต้น และมีการกล่าวถึงในพระสูตรสำคัญ ได้แก่ จุฬสุญญตสูตร และมหาสุญญตสูตร ในมัชฌิมนิกาย ซึ่งอธิบายความหมายของสุญญตานิสามบริบท ได้แก่ สุญญตวิหาร อนัตตา และการรู้เท่าทันเพื่อปล่อยวาง ทั้งสามบริบทนี้นำไปสู่ความเข้าใจเรื่องความว่างจากตัวตนหรือบุคคลสุญญตา ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักคำสอนเรื่องอนัตตาในพระพุทธศาสนาในพัฒนาการของพุทธปรัชญา แนวคิดเรื่องสุญญตายังได้รับการตีความและพัฒนาในสำนักปรัชญาต่างๆ เช่น สำนักสารวาสติวาท ซึ่งเสนอแนวคิดเรื่องทุกสิ่งทุกอย่างดำรงอยู่ เพื่ออธิบายหลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด โดยยอมรับการดำรงอยู่ของสภาวะธรรมในสามกาล ได้แก่ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต อย่างไรก็ตาม สำนักดังกล่าวยังคงยืนยันหลักคำสอนเรื่องความไม่มีตัวตนของบุคคล

หรือบุคคลสูญญตา ต่อมาสำนักมหายมิกะได้พัฒนาแนวคิดเรื่องสูญญตาให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเสนอว่า ทั้งบุคคลและสภาวธรรมทั้งหลายล้วนปราศจากสาระแก่นสารหรือความเป็นตัวตนที่แท้จริง แนวคิดเรื่องสูญญตาในสำนักนี้จึงมิได้จำกัดเพียงการปฏิเสธตัวตนของบุคคลเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงความว่างของสภาวธรรมทั้งปวง ซึ่งได้รับการอธิบายผ่านหลักการปฏิเสธหลายประการ

3. วิเคราะห์แนวคิดสัพพัญญุตานิพุตปรัชญาเถรวาท พบว่า ในพุตปรัชญาเถรวาทได้มีการนำเสนอข้อโต้แย้งเชิงตรรกะเพื่อสนับสนุนแนวคิดเรื่องสัพพัญญุตานิพุตปรัชญา และเพื่อยืนยันสถานะของพระพุทเจ้าในฐานะองค์สัพพัญญู โดยนักปรัชญาพุตได้ใช้วิธีการสันนิษฐานและการอนุมานเชิงตรรกะในการอธิบายความเป็นไปได้ของสัพพัญญุตานิพุตปรัชญา ทั้งนี้ ชาวพุตได้เสนอว่าบุคคลผู้เป็นสัพพัญญูย่อมมีความสามารถในการรับรู้วัตถุทั้งปวงของโลกได้อย่างพร้อมกันภายในกระบวนการรับรู้เดียว ซึ่งเป็นการอธิบายถึงลักษณะของปัญญาที่มีความสมบูรณ์สูงสุด อันเกิดจากการพัฒนาปัญญาจนถึงขั้นรู้แจ้งสัจธรรมตามความเป็นจริงบุคคลผู้เป็นสัพพัญญูสามารถถ่ายทอดหรือแสดงธรรมะเพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์ เนื่องจากมีความรู้ที่ครอบคลุมและเข้าใจสภาวธรรมตามความเป็นจริง สอดคล้องกับการวิจัยของพระครูสังฆรักษ์อนันต์กิตติ์ สัจจญาณโณ (พฤตวิรัตน์) (2565) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบปัญญาบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับมหายาน ซึ่งพบว่า ปัญญาบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาทหมายถึงความรอบรู้ ความรู้ชัด และความรู้แจ้ง ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญที่พระโพธิสัตว์มุ่งบำเพ็ญเพื่อการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเพื่อประกาศพระธรรมคำสอนแก่สรรพสัตว์ ทั้งนี้ ปัญญาบารมีมีลักษณะเป็นความเข้าใจในสภาวะความเป็นอนัตตาของสิ่งทั้งหลาย และเกิดจากการสั่งสมบารมีของพระโพธิสัตว์ในอดีตชาติเป็นเวลายาวนาน จนกระทั่งบรรลุความสมบูรณ์และตรัสรู้เป็นพระพุทเจ้าในที่สุด

เมื่อพิจารณาการพัฒนาความคิดทางปรัชญา พบว่า ชาวพุตได้พยายามจัดการกับประเด็นปัญหาเรื่องสัพพัญญุตานิพุตปรัชญาและการแสดงธรรมของพระพุทเจ้า โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อยืนยันความสมเหตุสมผลและความเหนือกว่าของพระพุทธศาสนาในบริบทของการถกเถียงกับระบบความคิดทางศาสนาอื่นๆ ในอินเดีย ทั้งนี้ เนื่องจากพระพุทธศาสนายึดถือคำสอนของพระพุทเจ้าผู้เป็นองค์สัพพัญญูเป็นหลักสำคัญในการอธิบายธรรมะและความจริงสูงสุดเมื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องสัพพัญญุตานิพุตปรัชญาในบริบทของความคิดทางศาสนาและปรัชญาอินเดีย สามารถพิจารณาประเด็นสำคัญได้อย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) แนวคิดเรื่องสัพพัญญุตานิพุตปรัชญาได้พัฒนาขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปในประวัติศาสตร์ความคิดของอินเดีย โดยเกิดจากการอภิปรายและการโต้แย้งระหว่างสำนักปรัชญาต่างๆ 2) แนวคิดเรื่องสัพพัญญุตานิพุตปรัชญาเป็นบทบาทสำคัญในระบบความคิดของอินเดีย เนื่องจากถูกมองว่าเป็นหนทางสำคัญในการอธิบายความจริงสูงสุดและผลอันเป็นที่สุดของธรรมะ และ 3) แนวคิดเชิงพุตเกี่ยวกับสัพพัญญุตานิพุตปรัชญาของมนุษย์และสัพพัญญุตานิพุตปรัชญาของพระพุทเจ้า สามารถอธิบายและประเมินค่าในเชิงบวกได้จากมุมมองภายในกรอบความคิดทางศาสนาและปรัชญาของอินเดียเอง ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของบรรจบ บรรณรุจิ (2536) ที่ได้ศึกษาประวัติและพัฒนาการของพระอัสติ

มหาสาวก และพบว่า การบรรลุธรรมมิได้ขึ้นอยู่กับวรรณะ สถานะทางสังคม หรือถิ่นกำเนิด หากแต่ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติภายในของบุคคลหรืออุปนิสัยที่จะได้บรรลุธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาปัญญาและการเข้าถึงความจริงสูงสุด ทั้งนี้ การมีครูผู้ชี้แนะแนวทางการปฏิบัติถือเป็นเงื่อนไขสำคัญอีกประการหนึ่งในการนำบุคคลไปสู่การบรรลุธรรม

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1.1 ด้านบริบท ความเป็นสัพพัญญูของพระพุทธเจ้าที่แสดงให้เห็นเชิงประจักษ์อย่างชัดเจนควรเป็นแบบอย่าง ที่สร้างแรงผลักดันให้พุทธศาสนิกชน คนธรรมดาทั่วไปตระหนักถึงการพัฒนาตัวเอง ทั้งในคตินิยม และศีลธรรม อย่างน้อยเพื่อขจัดทุกข์ ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ มุ่งทำแต่ความดีงาม ที่สามารถตัดการวนเวียนในวัฏฏสงสารให้สั้นลง อย่างมากก็ได้เข้าสู่นิพพาน

1.2 ด้านปัจจัยนำเข้า เป็นไปได้ยากที่บุคคลสัพพัญญูจะบังเกิดขึ้นได้จึงจำเป็นต้องอุทิศเวลา ให้กับการยกระดับคุณภาพจิตอย่างเข้มข้น ด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน การฝึกตัวเองให้จิตเป็นผู้รู้

1.3 ด้านกระบวนการ พุทธศาสนิกชนที่จะกลายเป็นสัพพัญญู ต้องพิจารณาแหล่งที่มาของความรู้ทั้ง 6 ประเภท เพื่อทำให้เกิดเป็นความรู้ที่สมบูรณ์ ที่ไม่อาจผิดพลาดได้

1.4 ด้านผลลัพธ์ที่ได้ จากผลการประเมินกรอบคิดเชิงพุทธในสัพพัญญูตาของมนุษย์ และพระพุทธเจ้า พบว่า สัพพัญญูตา คือ สถานะเชิงอตรันเหนือธรรมชาติ เพราะเหตุนี้ สัพพัญญูตา จึงไม่สามารถถูกให้ทัศนะว่า เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยตามข้อเท็จจริงที่ได้จากการสัมผัสผัสส์ ถึงอย่างนั้นก็ตามบุคคลทั่วไปที่จะเริ่มเป็นสัพพัญญูก็คือ ต้องรู้สภาพธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพเพิ่มเติมควบคู่ไปกับการศึกษาเชิงปริมาณเกี่ยวกับสัพพัญญูตาของบุคคล เพื่อให้ได้รายละเอียดเพิ่มเติมของปัจจัยที่ก่อให้เกิดเป็นสัพพัญญู

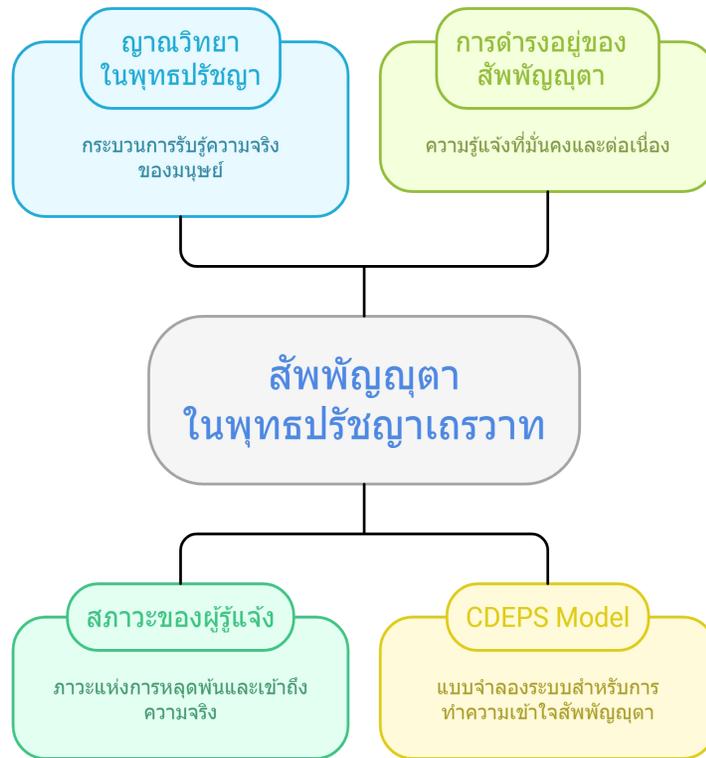
2.2 ควรศึกษาความเป็นสัพพัญญูของพระพุทธเจ้า เกี่ยวกับการสาธยายธรรมะหรือการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธองค์ ตามความเห็นหรือประสบการณ์ตรง ตามสถานการณ์ที่มีการสนทนากัน เช่น พรหมณ์ กษัตริย์ เหล่าเทวดา เหล่าสาวก และเจ้าสำนักทั้งหลายของพระเวท เป็นต้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสัพพัญญูตาในพุทธปรัชญาเถรวาท จากการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร แนวคิดทางพุทธปรัชญา และการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดสัพพัญญูตาในพุทธปรัชญาเถรวาทได้อย่างเป็นระบบ โดยสามารถ

อธิบายผ่านกรอบแนวคิดเชิงระบบ (System Model) ที่เรียกว่า CDEPS Model ซึ่งเป็นกระบวนการสำหรับการสร้างความเข้าใจสัพพัญญุตานในพุทธปรัชญาเถรวาท ดังนี้ 1) ด้านญาณวิทยาในพุทธปรัชญาเป็นกระบวนการรับรู้ความจริงของมนุษย์สามารถอธิบายได้ผ่านเครื่องมือทางญาณวิทยา เช่น ประจักษ์ประมาณ และ อนุमानประมาณ เครื่องมือเหล่านี้ไม่สามารถใช้หากล้างหรือปฏิเสธภาวะแห่งความรู้แจ้งได้เนื่องจากความรู้แจ้งเป็นภาวะของปัญญาที่เกิดจากการเข้าถึงความจริงตามสภาวะธรรมโดยตรง นักปรัชญาชาวพุทธจึงนำหลักการดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือในการโต้แย้งแนวคิดของสำนักปรัชญาอื่นในอินเดีย และเพื่อยืนยันสถานะของพระพุทธเจ้าในฐานะผู้รู้แจ้งสัจธรรมและเป็นองค์สัพพัญญู 2) ด้านสภาวะของผู้รู้แจ้งพุทธปรัชญาเถรวาทยกย่องพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ในฐานะผู้บรรลุความหลุดพ้นและเข้าถึงภาวะแห่งสัพพัญญุตาน ความเป็นสัพพัญญูในพุทธปรัชญามีได้หมายถึงการมีอำนาจเหนือกฎธรรมชาติ หากแต่เป็นการรู้แจ้งสัจธรรมตามความเป็นจริงของโลก ซึ่งยังคงอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ เช่น กฎไตรลักษณ์และกฎแห่งกรรม พระพุทธเจ้ามิได้ทรงเปลี่ยนแปลงผลของกรรม แต่ทรงดำรงอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติจนกระทั่งถึงคราวปรินิพพาน ตัวอย่างเช่น กรณีของพระมหาโมคคัลลานะ อัครสาวกผู้มีฤทธิ์มาก แต่ยังคงประสบผลแห่งกรรมจนถูกโจรทำร้ายจนมรณภาพ 3) ด้านการดำรงอยู่ของสัพพัญญุตาน ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท สัพพัญญุตานเป็นความรู้และวิสัยทัศน์ที่ดำรงอยู่อย่างมั่นคงในองค์สัพพัญญูอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใด เช่น เดิน ยืน นั่ง หรือนอน ความรู้แจ้งดังกล่าวจึงเป็นภาวะของปัญญาที่มีความสมบูรณ์และต่อเนื่อง ซึ่งสามารถอธิบายเหตุการณ์สำคัญในพระพุทธประวัติได้ เช่น กรณีของพระเทวทัต กรณีภิกษุฆ่าตัวตายหมู่ หรืออุปมาเรื่องใบประตูในกำมือ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงเลือกสั่งสอนเฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการหลุดพ้นของสรรพสัตว์ และ 4) การสังเคราะห์องค์ความรู้เป็นแบบจำลอง CDEPS Model จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยสามารถพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดสัพพัญญุตานในพุทธปรัชญาเถรวาทในรูปแบบของ CDEPS Model ซึ่งอธิบายกระบวนการทำความเข้าใจสัพพัญญุตานอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ C (Cognition) คือ การรับรู้และกระบวนการทางญาณวิทยา D (Dhamma) คือ หลักธรรมที่เป็นความจริงสูงสุด E (Enlightenment) คือ ภาวะแห่งการรู้แจ้ง P (Practice) คือ การปฏิบัติเพื่อพัฒนาปัญญาและ S (Supreme Knowledge) คือ ภาวะแห่งสัพพัญญุตาดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

บรรจบ บรรณรุจิ. (2532). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระอสีติมหาสาวกกับการบรรลุธรรม. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระครูสังฆรักษ์อนันต์กิตติ์ สัจจญาณโณ (พฤตธีรัตน์). (2565). การศึกษาเปรียบเทียบปัญหาบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับมหายาน. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปริยงค์ เมธีโน (อาภรณ์สุวรรณ). (2556). พัฒนาการสูญญุตาน (ความว่าง) ในพุทธศาสนา. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พันธ์ทิพย์ ทิพย์ประพันธ์. (2550). วิเคราะห์คุณสมบัติภาพของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับอภัยกตปัญหา. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- Kataoka, K. (2002). Validity of cognition and authority of scripture. *Journal of Indian and Buddhist Studies*, 50(2), 1022-1026.
- McClintock, S. L. (2010). *Omniscience and the rhetoric of reason*. Boston: Wisdom Publications.
- Pathak, K. B. (1931). Kumarila's verses attacking the Jain and Buddhist notions of an omniscient being. *Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute*, 12(2), 123-131.
- Stcherbatsky, T. (1962). *The Buddhist logic*. New York: Dover Publications.